

Voorwoord

Turkije presenteert zichzelf tegenwoordig graag als een land met een oude Europese cultuur. Op de reclameposters van het Turkse bureau voor toerisme prijken niet langer meer minaretten, oosterse bazaars en Perzische tapijten, maar Romeinse mozaïeken, Griekse tempels en christelijke iconen. De nadruk die de Turkse overheid legt op de gedeelde geschiedenis van Turkije met andere landen in Europa heeft natuurlijk in de eerste plaats te maken met het actuele debat over de mogelijke toetreding van Turkije tot de Europese Unie. De vraag of het land als een westerse of oosterse staat moet worden beschouwd, speelt in deze discussie vanzelfsprekend een grote rol. Voorstanders van de toetreding van Turkije verwijzen graag naar het Byzantijnse verleden van het land. Immers, meer dan duizend jaar lang was het centrum van het Byzantijnse Rijk gelegen aan de oevers van de Bosporus en was de stad Constantinopel een politiek en religieus bolwerk waar invloeden uit Oost en West bij elkaar kwamen. Het rijk vervulde een eeuwenlange brugfunctie tussen Europa en Azië. Een functie die pas verloren ging met de ondergang van het rijk in 1453, maar die hersteld zou kunnen worden door een Turks lidmaatschap van de EU.

In de Nederlandse geschiedschrijving is, zeker in vergelijking met andere landen, de aandacht voor het Byzantijnse Rijk en zijn opmerkelijke ligging op de grens van twee werelddelen altijd tamelijk gering geweest. De belangstelling die er voor het onderwerp bestond kwam bovendien vooral van letterkundigen en veel minder van historici. Om verandering te brengen in deze situatie is dit themanummer van *Historisch Tijdschrift Groniek* gewijd aan de geschiedenis van het Byzantijnse Rijk en haar positie in de middeleeuwse wereld. De ondertitel 'brug en barrière' verwijst enerzijds naar de hierboven genoemde these dat het rijk op cultureel en economisch gebied gezien kan worden als een brug tussen Oost en West, maar benadrukt anderzijds de militaire functie van met name Constantinopel. De hoofdstad van het keizerrijk was met haar strategische ligging en rijkdom namelijk een geliefd doelwit voor veroveraars uit zowel West-Europa als de Arabische wereld. Ondanks de vele belegeringen en plunderingen waaraan de stad ten prooi viel, bleef zij echter tot in de late middeleeuwen standhouden en vormde zij een obstakel in de machtsuitbreiding van kruisvaarders en sultans.

Het idee van Byzantium als 'brug en barrière' zal als rode draad door de artikelen van het themagedeelte lopen. Om de bijdragen van de verschillende

auteurs in een duidelijke context te plaatsen, opent het nummer met een overzichtelijk artikel van Nele Maes, waarin zij chronologisch de belangrijkste politieke ontwikkelingen in de geschiedenis van het Byzantijnse Rijk schetst. Ze begint met het aantreden van Constantijn de Grote in het jaar 306 en eindigt ruim elf eeuwen later met de inname van Constantinopel. In de twee artikelen die volgen staat vooral het begrip beeldvorming centraal. Historica Bunna Ebels-Hoving belicht in haar artikel de verschillende contacten tussen Oost en West aan de hand van de criteria taal, geografie en religieus-culturele betrekkingen. Ze bekijkt daarbij telkens hoe tegen Byzantium werd aangekeken, zowel door tijdgenoten als in de latere historiografie. De vraag hoe de inwoners van het rijk op hun beurt zelf naar buitenstaanders keken, komt aan de orde in het artikel van Jos Hermans. Hij laat zien hoe de plundering van Constantinopel in 1204 en de invallen van de Normandiërs de beeldvorming rondom westerlingen in negatieve zin beïnvloed hebben. De Britse historicus Alan Harvey beschrijft vervolgens in het vierde artikel de positie van de Byzantijnse economie in het Middellandse-Zeegebied. Naast uitgebreid aandacht te schenken aan de handel en de landbouw, richt hij zich ook op de demografische ontwikkeling van het rijk. In de laatste bijdrage aan het themagedeelte staat tenslotte wederom de relatie tussen Byzantium en het Westen centraal. Krijnie Ciggaar toont in dit artikel aan dat er, ondanks wederzijdse beïnvloeding tijdens de kruisvaardersperiode, uiteindelijk sprake was van een vervreemding tussen beide culturen.

Het supplement vangt aan met een Hoog van de Toren van Maurits Hoenders, die een kritische beschouwing geeft van het Goede Vrijdagakoord in Noord-Ierland in 1998. In de rubriek 'Persoonlijkheden' beschrijft de Amerikaanse hoogleraar John Zammito zijn fascinatie voor het leven van Johann Gottfried Herder. Hij betoogt dat deze Duitse filosoof lange tijd ten onrechte in de schaduw van Immanuel Kant heeft gestaan. Nieuw is de rubriek 'Over de Grens', waarin niet-historici het belang van hun vakgebied voor de geschiedschrijving en omgekeerd aantonen. In het eerste artikel uit de serie laat Jan Jacobs het nut van de econometrie voor de geschiedenis zien. Het supplement sluit uiteindelijk af met een interview met de beroemde mediëviste Rosamond McKitterick, die in het kader van haar verblijf bij het NIAS in Wassenaar onlangs een bezoek bracht aan Groningen.

ERRATUM

In het voorwoord van Groniek nummer 170 *Damnatio Memoriae* stond per ongeluk als auteur de heer Hugo Brandt Corstius vermeld. Hier had natuurlijk de naam van Jelle Brandt Corstius moeten staan.

Retorica en geweld

Nummer 172 - Verschijnt september 2006

*Met bijdragen van Rik Peters, David P. Jordan, Marc Huys en
Michael Gorham*

groniek
Historisch Tijdschrift